

Szabályok értelmezése és bemutatása normatív nyelvhasználatot leíró kiadványokban

A formális szituációkban való igényes megnyilatkozásra tanító kiadványok – nyelvhelyességi kalauzok, tanácsadó szótárak – tervezésében különös gondot kell fordítani a célközönség nyelvi tudásának és nyelvhasználati igényeinek figyelembevétele mellett arra is, hogy a sztenderd nyelvhasználat szabályainak leírása mellett a felhasználók nyelvi valósága, a nyelv variabilitása is tükröződjék. A szituatív kettősnyelvűsége nevelő anyanyelvoktatás és a megújult elméleti háttérrel működő nyelvművelő tevékenység sikerességét alapvetően meghatározza, milyen segédeszközökre tud támaszkodni, ugyanakkor maguk a beszélők is könnyen kezelhető és korrekt tájékoztatást nyújtó referenciaműveket igényelnek. Kívánatos, hogy a felhasználó számára világos legyen, melyek a nyelv konstitutív szabályai – ezek megsértése agrammatikus mondatokat eredményez – és melyek azok a restriktív szabályok, amelyek megsértésével a beszélő „csupán” a sztenderd regiszter (illem)szabályai ellen vét. A felhasználónak meg kell tudnia azt is – különösen az eltérő mértékben stigmatizált változatok esetében –, hogy egyes nyelvi elemek használatával – a sztenderd regiszter megsértése esetén – milyen regisztert választ.

Két anyanyelv-pedagógiai vizsgálatom – a nyelvműveléssel és a nyelvhelyességi szabályok alkalmazásával kapcsolatos attitűdvizsgálataim – alapján úgy tűnik: új szemléletű referenciaművekre és megváltozott attitűddel végzett nyelvi ismeretterjesztő tevékenységre van szükség.

A hatékony tervezéshez hozzájárulhat a már megvalósult művek elemzése, nemzetközi trendek és a technikai lehetőségek áttekintése. Előadásomban néhány magyarul, angolul és franciául írott, a széles nagyközönségnek szánt egynyelvű szótár és nyelvhelyességi tanácsadó szótár összehasonlító elemzését nyújtom. Elsősorban a kiadványok szabályértelmezését, normaszemléletét, minősítési rendszerét, a közvetítendő szabályok, összefüggések megjelenítésének módját vizsgálom. Egyes kiadványok esetében a szócikkek metaforahasználata által sugalmazott közlések, szerkesztői attitűdök elemzésére is kitérek. Előadásom végén a korpusznyelvészet és a modern lexikográfia eredményeinek hasznosíthatóságát illusztrálok néhány magyar sztenderd nyelvhasználati szabály ismertetési lehetőségeivel kapcsolatban.